

DOI <https://doi.org/10.36719/2707-9317/117/124-134>

Problems of development of the agricultural processing industry

Ali Gojayev

Doctoral Student, Baku Engineering University

Email: aqocayev1@beu.edu.az

Abstract: The article examines the main problems hindering the development of the agricultural processing industry, identifies their economic and institutional causes, and proposes solutions. The analysis substantiates the importance of applying innovative technologies and improving management mechanisms to ensure the sustainable development of the industry. The results show that the development of the agricultural processing industry plays a crucial role in ensuring economic sustainability, strengthening food security, and increasing employment in rural areas.

Purpose of the study: The purpose of the study is to identify the current development trends and problems in the agricultural processing industry and to analyze their economic and institutional causes. The study also aims to provide a scientific basis for developing effective management mechanisms to enhance the competitiveness and sustainable development of the processing industry. The results aim to contribute to the modernization of the sector by forming proposals that can be applied in practice.

Research methodology: The research is based on a systematic approach and covers a comprehensive analysis of the economic, legal, and institutional factors affecting the development of the agricultural processing industry. The study used comparative analysis, statistical data processing, and the examination of local and international experience. Through empirical observations and analytical generalizations, the current state of the industry was assessed, and scientifically grounded conclusions on development directions were drawn.

Practical significance of the study: The obtained results can be used in the preparation of development strategies for the agricultural processing industry and in increasing the effectiveness of state programs. The proposed solutions ensure the efficient use of resources, reduction of product losses, and improvement of competitiveness in the field. The results can also serve as practical recommendations for entrepreneurs and relevant institutions.

Results of the study: The main obstacles to the development of the agricultural processing industry are technological backwardness, infrastructure deficiencies, and inefficient management mechanisms. The analysis shows that the introduction of innovative technologies, strengthening of state support mechanisms, and optimization of the logistics system can significantly increase the competitiveness of the industry. The results also reveal the necessity of comprehensive reforms for the sustainable development of the sector.

Originality and scientific novelty of the study: The originality of the study lies in the systematic analysis of the development problems of the agricultural processing industry and their evaluation in both economic and institutional aspects. The scientific novelty is the proposal of new approaches to innovative management and modernization of the sector based on statistical and comparative analysis of the current situation. This approach provides a scientifically grounded conceptual framework for the sustainable development of the agricultural processing industry.

Keywords: agricultural processing, industry, development, innovation, infrastructure, competition, management, logistics.

Aqrar emal sənayesinin inkişaf problemləri

Əli Qocayev

Bakı Mühəndislik Universitetinin
doktorantı

Email: aqocayev1@beu.edu.az

Xülasə: Məqalədə aqrar emal sənayesinin inkişafına mane olan əsas problemlər, onların iqtisadi və institusional səbəbləri araşdırılır və həll yolları təklif olunur. Təhlil nəticəsində sənayenin dayanıqlı inkişafı üçün innovativ texnologiyaların tətbiqi və idarəetmə mexanizmlərinin təkmilləşdirilməsinin vacibliyi əsaslandırılır. Nəticələr göstərir ki, aqrar emal sənayesinin inkişafı iqtisadi dayanıqlığın təmin edilməsində, ərzaq təhlükəsizliyinin gücləndirilməsində və regionlarda məşğulluğun artırılmasında həlledici rol oynayır.

Tədqiqatın məqsədi: Tədqiqatın məqsədi aqrar emal sənayesində mövcud inkişaf tendensiyalarını və problemləri müəyyənləşdirərək onların iqtisadi və institusional səbəblərini təhlil etməkdir. Məqsəd həmçinin emal sənayesinin rəqabət qabiliyyətinin artırılması və dayanıqlı inkişafı üçün səmərəli idarəetmə mexanizmlərinin işlənilməsinə elmi əsas yaratmaqdır. Nəticələr praktikada tətbiq oluna biləcək təkliflər formalaşdırmaqla sahənin modernizasiyasına töhfə verməyi hədəfləyir.

Tədqiqatın metodologiyası: Tədqiqat sistemli yanaşma əsasında qurulmuş və aqrar emal sənayesinin inkişafına təsir edən iqtisadi, hüquqi və institusional amillərin kompleks təhlilini əhatə edir. Araşdırmada müqayisəli təhlil, statistik məlumatların işlənməsi, həmçinin yerli və beynəlxalq təcrübənin öyrənilməsi üsullarından istifadə olunmuşdur. Empirik müşahidələr və analitik ümumiləşdirmələr vasitəsilə sənayenin mövcud vəziyyəti qiymətləndirilmiş və inkişaf istiqamətləri üzrə elmi əsaslandırılmış nəticələr çıxarılmışdır.

Tədqiqatın praktik əhəmiyyəti: Əldə olunan nəticələr aqrar emal sənayesinin inkişaf strategiyalarının hazırlanmasında və dövlət proqramlarının səmərəliliyinin artırılmasında istifadə oluna bilər. Təklif olunan həll yolları sahədə resurslardan səmərəli istifadəni, məhsul itkilərinin azaldılmasını və rəqabət qabiliyyətinin yüksəldilməsini təmin edir. Nəticələr həmçinin sahibkarlar və aidiyyəti təşkilatlar üçün praktik tövsiyələr kimi tətbiq oluna bilər.

Tədqiqatın nəticələri: Aqrar emal sənayesinin inkişafında əsas maneələr texnoloji gerilik, infrastruktur çatışmazlıqları və idarəetmə mexanizmlərinin səmərəsizliyidir. Təhlil göstərir ki, innovativ texnologiyaların tətbiqi, dövlət dəstəyi mexanizmlərinin gücləndirilməsi və logistika sisteminin optimallaşdırılması sənayenin rəqabət qabiliyyətini əhəmiyyətli dərəcədə artırmaqla yanaşı, Nəticələr sektorun dayanıqlı inkişafı üçün kompleks islahatların zəruriliyini də ortaya qoyur.

Tədqiqatın orijinallığı və elmi yeniliyi: Tədqiqatın orijinallığı aqrar emal sənayesinin inkişaf problemlərinin sistemli şəkildə təhlil olunması və həm iqtisadi, həm də institusional aspektlərdə qiymətləndirilməsi ilə ifadə olunur. Elmi yenilik mövcud vəziyyətin statistik və müqayisəli təhlili əsasında innovativ idarəetmə yanaşmaları və sektorun modernizasiyası üçün yeni təkliflərin irəli sürülməsidir. Bu yanaşma aqrar emal sənayesinin dayanıqlı inkişafına elmi əsaslı konseptual çərçivə təqdim edir.

Açar sözlər: aqrar emal, sənaye, inkişaf, innovasiya, infrastruktur, rəqabət, idarəetmə, logistika.

1. Giriş

•Mövzunun aktuallığı və əhəmiyyəti

Aqrar emal sənayesi kənd təsərrüfatı məhsullarının dəyərini artırır, əlavə iş yerləri yaradan və ölkənin ixrac potensialını yüksəldən strateji sahədir. Hazırkı dövrdə ərzaq təhlükəsizliyi və iqtisadi dayanıqlıq məsələlərinin global miqyasda prioritet istiqamətlərə çevrilməsi bu sahənin inkişafını həm milli iqtisadiyyat, həm də sosial rifah baxımından daha da aktuallaşdırır. Sadəcə desək, fermerin əkdirdi məhsul yalnız xammal kimi qaldıqda onun iqtisadi dəyəri aşağı olur və əldə edilən gəlir

məhdudlaşır. Lakin həmin məhsul emal prosesi keçdikdə əlavə dəyər yaranır, yeni iş yerləri açılır, ixrac potensialı genişlənir, gəlirlik səviyyəsi artır və ərzaq təhlükəsizliyinin təmin olunması daha etibarlı hala gəlir. Bu proses həm kəndli təsərrüfatlarının gəlirliyini yüksəldir, həm də ölkənin ümumi iqtisadi inkişafına müsbət təsir göstərir.

Akademik baxımdan mövzu ona görə əhəmiyyətlidir ki, aqrar emal sənayesində mövcud problemlərin elmi-nəzəri əsaslarla araşdırılması və səmərəli həll mexanizmlərinin işlənməsi dövlətin aqrar siyasətinin təkmilləşdirilməsinə, ixrac yönümlü istehsalın stimullaşdırılmasına və kənd təsərrüfatı dəyər zəncirinin formalaşdırılmasına elmi baza yaradır.

Bu istiqamətdə aparılan dövlət siyasətinin hüquqi bazası “Sənaye məhəllələrinin yaradılması və fəaliyyətinin təşkili haqqında” Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 8 oktyabr 2014-cü il tarixli Fərmanı ilə möhkəmləndirilmişdir [17]. Həmin sənəddə regionlarda sənaye və emal müəssisələrinin yaradılması, istehsal və xidmət infrastrukturunun inkişafı, mikro, kiçik və orta sahibkarlığın dəstəklənməsi, həmçinin kooperasiya əlaqələrinin gücləndirilməsi kimi vəzifələr müəyyən edilmişdir. Bu, aqrar emal sənayesinin inkişafına, xammalın səmərəli istifadəsinə və əlavə dəyərin ölkə daxilində formalaşmasına yönəlmiş strateji addım kimi qiymətləndirilə bilər. Beləliklə, mövzu həm nəzəri baxımdan elmi əsaslandırılmaya, həm də dövlət siyasəti səviyyəsində praktik aktuallığa malikdir.

2. Metodologiya

•Təhlil üsulları (statistik məlumatların təhlili, müqayisəli yanaşma, sistemli analiz və s.)

Tədqiqatda statistik məlumatların təhlili aparılaraq aqrar emal sənayesinin hazırkı vəziyyəti və inkişaf dinamikası qiymətləndirilmişdir. Müqayisəli yanaşma vasitəsilə yerli və beynəlxalq təcrübələr araşdırılmış, uğurlu modellər müəyyən edilmişdir. Sistemli analiz üsulu tətbiq olunaraq problemlərin əsas səbəbləri və onların qarşılıqlı əlaqəsi müəyyən edilmiş, kompleks həll təklifləri formalaşdırılmışdır.

• İstifadə olunan mənbələr və yanaşmalar

Tədqiqatda istifadə olunan mənbələrə elmi ədəbiyyat və məqalələr, dövlət statistika məlumatları, beynəlxalq hesabatlar və qanunvericilik aktları daxildir. Yanaşmalar arasında müqayisəli təhlil, statistik analiz, sistemli və strukturlaşdırılmış yanaşma əsas yer tutur. Həmçinin, yerli və xarici təcrübənin müqayisəsi vasitəsilə aqrar emal sənayesinin inkişaf perspektivləri qiymətləndirilmişdir. Bu yanaşmalar tədqiqatın elmi əsaslı və praktik nəticələrinə zəmin yaradır.

3. Aqrar emal sənayesinin mövcud vəziyyəti

3.1. Azərbaycanın aqrar emal sənayesinin strukturu

Azərbaycanın aqrar emal sənayesi ölkə iqtisadiyyatında mühüm rol oynayır və kənd təsərrüfatı məhsullarının emalı vasitəsilə əlavə dəyər yaradılmasına xidmət edir. 2023-cü ildə aqrar məhsul istehsalının ümumi dəyəri 9.424 milyard manat olub ki, bu da əvvəlki ilə nisbətən 0.8% azalma göstərir. Əkinçilik məhsullarının istehsal dəyəri 4.776 milyard manat, heyvandarlıq məhsullarının istehsal dəyəri isə 4.648 milyard manat təşkil edir [4]. Aqrar emal sənayesinin strukturu əsasən süd məhsulları, ət və ət məhsulları, meyvə və tərəvəz konservləri, taxıl emalı və un istehsalı kimi sahələrdən ibarətdir. Bu sahələrdə fəaliyyət göstərən müəssisələrin əksəriyyəti kiçik və orta ölçülü olub, əsasən daxili bazara yönəlmişdir. Bununla yanaşı, bəzi sahələrdə ixrac potensialı mövcuddur; məsələn, 2023-cü ildə aqrar məhsul ixracı əvvəlki ilə nisbətən 6.2% artaraq 259 milyon avro təşkil edib.

Aqrar emal sənayesinin inkişafı üçün dövlət tərəfindən müxtəlif dəstək mexanizmləri tətbiq olunur. Bu dəstək tədbirləri arasında subsidiyalar, güzəştli kreditlər və aqrar sahədə ixtisaslaşmış infrastrukturun yaradılması yer alır. Bununla yanaşı, aqrar emal sənayesinin inkişafı üçün müasir texnologiyaların tətbiqi və beynəlxalq təcrübələrin öyrənilməsi vacibdir. Ümumilikdə, aqrar emal sənayesinin inkişafı ölkənin iqtisadiyyatının diversifikasiyasına və ərzaq təhlükəsizliyinin təmin olunmasına mühüm töhfə verə bilər. Bu sahənin inkişafı üçün müvafiq siyasətlərin hazırlanması və tətbiqi vacibdir.

3.2. Əsas istehsal sahələri və müəssisələr

Azərbaycanın aqrar emal sənayesi əsasən süd məhsulları, ət və ət məhsulları, meyvə-tərəvəz emalı, un və taxıl məhsulları istehsalı sahələrinə yönəlmişdir. Bu sahələrdə fəaliyyət göstərən

müəssisələr iri, orta və kiçik ölçülü obyektlərdən ibarətdir. Praktiki baxımdan, sənayenin inkişafı üçün təchizat zəncirinin səmərəli idarə olunması mühüm rol oynayır, çünki xammalın vaxtında və keyfiyyətli təminatı məhsulun istehsal və satış prosesinə birbaşa təsir göstərir.

Mövcud vəziyyətdə əsas problemlərdən biri xammalın istehsalçılardan emal müəssisələrinə vaxtında çatdırılmasında yaranan logistika çətinlikləridir ki, bu da məhsul itkilərinə və əlavə maliyyətlərə səbəb olur. Digər mühüm problem isə müəssisələrdə texnoloji yeniliklərin və avtomatlaşdırmanın məhdud tətbiqi ilə bağlıdır; bu, istehsal gücünün tam istifadə olunmamasına və məhsulun rəqabət qabiliyyətinin azalmasına gətirib çıxarır.

2020-ci ilin müayinəsinə əsasən, emal sənayesi üzrə müəssisələrin istehsal gücündən istifadə səviyyəsi 92,7%, qeyri-neft emal sənayesində isə 72,5% olmuşdur. Qida məhsulları istehsalında bu göstərici 74,9% təşkil etmiş, marqarin (89,2%), kərə yağı (82,5%), bitki yağları (74,9%), çay (70,0%) və qənd/şəkər tozu (65,6%) istehsalında fərqli səviyyələr müşahidə edilmişdir. İçki istehsalı 56,3%, bütün məmulatları 59,6%, toxuculuq sənayesi 50,7%, xalça istehsalı 95,4%, kimya sənayesi 90,6% səviyyəsində istifadə olunmuşdur. Tikinti materialları istehsalında istehsal gücünün istifadə səviyyəsi 63,2% olmuş, əhəng istehsalı 81,4%, kərpic 70,8%, sement 62,6%, asfalt 46,5% və beton konstruksiyalar 45,5% təşkil etmişdir.

İstehsal gücündən tam istifadə etməyən müəssisələr əsas səbəb kimi məhsula kifayət qədər tələbatın olmamasını göstərmişlər. Bu tendensiya qida məhsulları istehsalında 51,3%, içki istehsalında 57,5%, geyim istehsalında 59,1% və digər sənaye sahələrində 66,7%-ə qədər olmuşdur. İstehsal avadanlıqlarının yaş strukturu göstərir ki, 28,9%-i 20 il və daha çox, 35,9%-i 10 - 19 il, 17,7%-i 5 - 9 il, 17,5%-i isə 5 ilədək istismar olunmuşdur [4].

Azərbaycanın aqrar emal sənayesində iri müəssisələr modern texnologiyalardan istifadə edərək ixrac yönümlü istehsal həyata keçirir və həm regional, həm də daxili bazara xidmət göstərir. Orta və kiçik müəssisələr çevik fəaliyyət göstərərək əsasən daxili bazarın tələblərini ödəyir və spesifik məhsul istehsalına ixtisaslaşır. Struktur baxımından müəssisələr təchizat zənciri, xammal təminatı və istehsal proseslərinin səmərəliliyinə xüsusi diqqət yetirir, fəaliyyətin davamlılığını təmin etmək üçün mövcud resurslardan optimallaşdırılmış şəkildə istifadə edir.

Bu yanaşma, sənayenin ümumi vəziyyətini anlamaq və potensial inkişaf istiqamətlərini müəyyənləşdirmək üçün tədqiqatda əsas analiz sahəsini təşkil edir. Qeyd etmək lazımdır ki, digər mövcud problemlər və onların mümkün həll yolları növbəti hissələrdə ətraflı şəkildə təhlil ediləcək və elmi əsaslı tövsiyələr təqdim olunacaq.

3.3. Maliyyə-investisiya vəziyyəti və texnoloji təminat

Azərbaycanın aqrar emal sənayesi son illərdə dövlətin aqrar sektora yönəltdiyi investisiya və texnoloji dəstək sayəsində inkişaf etmişdir. 2023-cü ildə aqrar sahəyə yatırılan investisiyalar 200 milyon ABŞ dollarını keçmişdir. Bu vəsaitlər əsasən aqroparkların yaradılması, müasir emal müəssisələrinin inşası və kənd təsərrüfatı texnikasının modernləşdirilməsinə yönəldilmişdir. Bundan əlavə, dövlət tərəfindən aqrar sahəyə verilən subsidiyalar və güzəştlər, xüsusən kiçik və orta sahibkarlığın inkişafını dəstəkləyir. Texnoloji təminat baxımından, Azərbaycan hələ də inkişaf etmiş ölkələrlə müqayisədə geridə qalır. Dünyada aqrar texnologiyalara yatırılan investisiyaların böyük hissəsi Şimali Amerikaya, Asiya-Sakit okean bölgəsinə və Avropaya yönəlmişdir. Azərbaycanın aqrar sahəsində rəqəmsal texnologiyaların tətbiqi hələ ilkin mərhələdədir. Bununla belə, "Ağıllı kənd" və s. kimi layihələr aqrar texnologiyaların tətbiqinə nümunədir. Bu layihələr, resursların optimallaşdırılması, məhsuldarlığın artırılması və istehsal xərclərinin azaldılması baxımından müsbət nəticələr göstərmişdir.

Bununla yanaşı, aqrar emal sənayesində texnoloji təminatın inkişafı üçün bəzi çətinliklər mövcuddur. Kənd təsərrüfatı müəssisələrinin əksəriyyəti kiçik və orta ölçülü olub, müasir texnologiyaların tətbiqi üçün kifayət qədər maliyyə resurslarına malik deyillər. Bundan əlavə, kənd təsərrüfatı sahəsində rəqəmsal savadlılıq və texniki biliklərin çatışmazlığı da texnoloji inkişafın qarşısında duran maneələrdəndir. Ümumilikdə, Azərbaycan aqrar emal sənayesində maliyyə və texnoloji təminat sahəsində müsbət irəliləyişlər əldə etmişdir. Lakin, bu sahənin davamlı inkişafı üçün infrastrukturun modernləşdirilməsi, rəqəmsal texnologiyaların tətbiqinin genişləndirilməsi və insan resurslarının inkişaf etdirilməsi vacibdir.

3.4. İnkişaf etmiş ölkələr və əsas problemlər

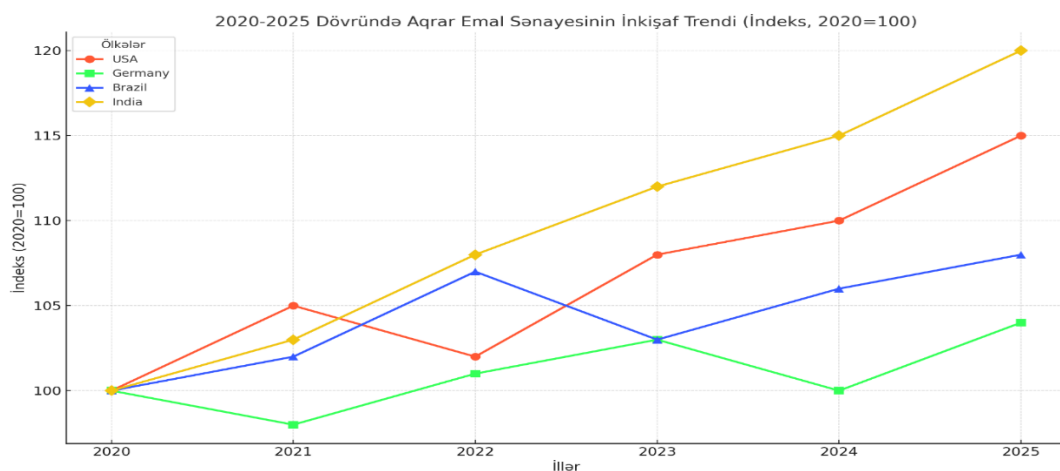
3.4.1 İnkişaf etmiş ölkələrdə aqrar emal sənayesinin inkişaf tendensiyləri

Qlobal aqrar emal sənayesi son illərdə sürətli inkişaf tempinə malik olub və müxtəlif ölkələrdə bu sahədə fərqli tendensiylər müşahidə olunur. İnkişaf etmiş ölkələrdə istehsalın modernləşdirilməsi, texnoloji yeniliklərin tətbiqi və bazar infrastrukturunun gücləndirilməsi sahənin davamlı artımına təkan verir. Bununla yanaşı, bəzi ölkələrdə mövsümi dəyişkənlik və bazar tələbinin fərqlilikləri inkişaf tempinə təsir göstərir. Qlobal müqayisə göstərir ki, ABŞ və Almaniya kimi inkişaf etmiş ölkələr texnologiya və investisiyalara əsaslanaraq daha sabit artım nümayiş etdirir, Hindistan və Braziliya isə yüksək dinamika ilə fərqlənir. Bu bölmədə 2020 - 2025-ci illər üzrə seçilmiş ölkələrdə aqrar emal sənayesinin inkişaf tempinin müqayisəli təhlili aparılacaq. Təhlil həm beynəlxalq təcrübəni göstərir, həm də Azərbaycanın sahədə qarşılaşdığı problemlərin kontekstini anlamağa imkan verir.

Qrafik 2020-2025-ci illər üzrə ABŞ, Almaniya, Braziliya və Hindistanda aqrar emal sənayesinin inkişaf tempini müqayisəli şəkildə əks etdirir. Təhlildən göründüyü kimi, ən yüksək artım dinamikası Hindistana məxsusdur: 2020-ci ildən 2025-ci ilə qədər indeks 100-dən 120-yə yüksələrək 20%-lik inkişaf göstərmişdir. Bu, ölkənin sürətli sənaye modernizasiyası və daxili bazarda artan tələbatla izah oluna bilər. ABŞ-da da əhəmiyyətli artım müşahidə olunur; 2021-ci ildə müəyyən eniş baş versə də, sonrakı illərdə davamlı yüksəliş nəticəsində 2025-ci ildə indeks 115-ə çatmışdır. Bu, güclü bazar infrastrukturunu və ixrac yönümlü istehsal ilə bağlıdır.

Braziliya isə dalğavari inkişafı seçilir: 2022-ci ildə ən yüksək göstəriciyə yaxınlaşsa da, sonrakı illərdə azalma baş vermiş, 2025-ci ildə indeks 108 səviyyəsində qərarlaşmışdır. Bu, ölkədə mövsümi istehsal dəyişkənliyi və bazar sabitliyindəki problemlərlə bağlı ola bilər. Almaniya isə ən zəif artım tempi müşahidə olunur. 2021-ci ildə indeks 98-ə qədər enmiş, daha sonra yavaş tempə artsa da, 2025-ci ildə yalnız 104 səviyyəsinə çatmışdır. Bu, emal sənayesinin modernizasiyasında daha ehtiyatlı siyasət və daxili bazar tələbatının sabitliyi ilə izah olunur.

Ümumilikdə, Hindistan və ABŞ-da aqrar emal sənayesi daha sürətli inkişaf edir, Braziliya orta tempə dəyişkənlik göstərir, Almaniya isə nisbətən sabit, lakin zəif artım nümayiş etdirir (Qrafik 1).

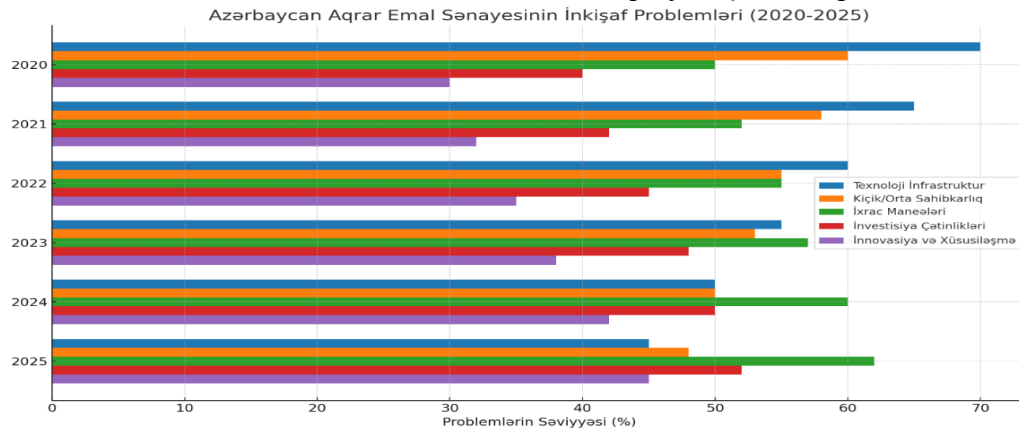
Qrafik 1. İnkişaf etmiş ölkələrdə 2020-2025-ci illər üzrə aqrar emal sənayesinin inkişaf trendi.

Mənbə: FAO (Food and Agriculture Organization of the United Nations) – FAOSTAT, Agrifood Processing Data 2020-2025

3.4.2. Azərbaycanın aqrar emal sənayesində əsas problemlər və inkişaf perspektivləri

Azərbaycanın aqrar emal sənayesi 2020–2025-ci illərdə müəyyən irəliləyişlər əldə etsə də, struktur və texnoloji problemlər sahənin inkişaf tempini məhdudlaşdırmaqdadır. Təhlil göstərir ki, emal müəssisələrinin xammalla təminatında hələ də ardıcıl və tam səmərəli təchizat zənciri

formalaşmayıb. Xüsusilə, soyuducu anbarların çatışmazlığı və logistika infrastrukturunun yetərli səviyyədə inkişaf etməməsi məhsulların vaxtında və keyfiyyətlə emal müəssisələrinə çatdırılmasını əngəlləyir. Bu hal məhsul itkilərinin artmasına səbəb olmaqla yanaşı, ixrac potensialını da zəiflədir.

Qrafik 2. Azərbaycanda aqrar emal sənayesinin 2020-2025-ci illərdə inkişaf problemləri.

Mənbə: Azərbaycan Respublikasının Dövlət Statistika Komitəsinin məlumatları və açıq mənbələr əsasında müəllifin ümumiləşdirilmiş hesablaması.

- Təchizat zəncirində boşluqlar (30–35%) – Xammalın vaxtında və davamlı şəkildə emal müəssisələrinə çatdırılmasında mövcud çətinliklər əsas risk amili olaraq qalır.
- Texnoloji gerilik (25–28%) – Müasir avadanlıqların və avtomatlaşdırılmış sistemlərin məhdud tətbiqi istehsalın səmərəliliyini aşağı salır.
- İnfrastrukturun zəifliyi (20–22%) – Soyuducu anbar və logistika imkanlarının yetərsizliyi məhsul itkisini artırır.
- Rəqəmsal transformasiyanın məhdudluğu (15–17%) – Emal müəssisələrində rəqəmsal savadlılığın aşağı olması modernizasiyanı ləngidir.
- Kadr potensialı ilə bağlı çatışmazlıqlar (8–10%) – Texniki bilik və bacarıqların zəifliyi istehsal prosesində səmərəliliyi azaldır.

Təhlildən göründüyü kimi, struktur problemlər (təchizat zənciri və infrastruktur) ümumi maneələrin təxminən yarısını təşkil edir. Texnoloji gerilik və rəqəmsal transformasiya isə sahənin beynəlxalq rəqəbat qabiliyyətinə birbaşa təsir edən ikinci əsas problem sahəsidir.

Ümumilikdə, qrafik göstərir ki, Azərbaycanın aqrar emal sənayesində məhsuldarlığın artırılması üçün iki əsas istiqamət ön plana çıxır:

1. Təchizat zəncirinin optimallaşdırılması və infrastrukturun genişləndirilməsi.
2. Texnoloji modernizasiya və rəqəmsal transformasiyanın sürətləndirilməsi.

Beynəlxalq təcrübə də təsdiq edir ki, məhz bu istiqamətlərdə aparılan investisiyalar həm daxili bazarda məhsul itkilərinin azaldılmasına, həm də ixrac potensialının gücləndirilməsinə şərait yaradır.

Ümumi dinamika: nominal və fiziki göstəricilərin fərqi

Nominal dəyərlər (manatla) - 2020 - 2024 dövründə emal sənayesi üzrə 11 820,9 mln manatdan 19 114,6 mln manata qədər artıb (+62%).

Ancaq fiziki istehsal göstəriciləri üzrə eyni dövrdə bir çox məhsullarda sabillik və ya azalma var. Aparılan müqayisə nəticəsində alınan göstəricilər cədvəl 1 – də verilmişdir.

Cədvəl 1.

Emal sənayesində istehsal olunan məhsulların natura və dəyər ifadəsində göstəricilərin müqayisəsindən əldə edilən nəticə

Məhsul	2020	2024	Dəyişmə	Nəticə
Qida məhsulları (ümumi), mln manat	3 883,8	4 637,4	+19,4%	Qiymət artımı ilə bağlı
Kolbasa məmulatları (ton)	25 833,6	32 047,1	+24%	Real artım var
Pendir və kəsmik (ton)	53 472,6	54 999,6	+2,8%	Faktiki artım çox zəif
Kərə yağı (min ton)	25,8	29,0	+12,4%	Sabit
Çörək (min ton)	1 294,6	1 196,8	-7,5%	Azalma var
Bitki yağları (min ton)	75,1	57,9	-22,9%	Güclü azalma
Meyvə-tərəvəz konservləri (min ton)	186,7	222,2	+19%	Real artım mövcuddur

Mənbə: DSK-nin məlumatları əsasında müəllif tərəfindən tərtib edilmişdir

Aparılan müqayisədən alınan nəticələri aşağıdakı kimi təsnifləşdirmək olar:

- Nominal artım (manatla) istehsalın fiziki artımını tam əks etdirmir.
- Bir çox qida məhsulu üzrə istehsal ya sabit, ya da azalma tendensiyası göstərir, amma dəyər ifadəsində (manatla) artım müşahidə olunur.
- Bu fərq əsasən qiymətlərin artımı və inflyasiya təsiri ilə bağlıdır.
- Yalnız bəzi sahələrdə (kolbasa, ayran, dondurma kimi) həm natura artımı, həm də nominal dəyər artımı üst-üstə düşür - bu, real istehsalın genişlənməsini göstərir.

Emal sənayesində ümumi buraxılışın dəyər ifadəsində artması istehsalın fiziki genişlənməsi ilə deyil, daha çox qiymət artımı və bazar amillərinin təsiri ilə izah olunur. 2020 - 2024-cü illər üzrə aparılan müqayisə göstərir ki, qida və içki istehsalı üzrə nominal artım 19 - 25% təşkil etsə də, fiziki istehsal göstəriciləri üzrə artım daha məhduddur, bəzi məhsullar üzrə isə azalma müşahidə olunur. Bu hal sənaye sektorunda məhsuldarlıq və resurs səmərəliliyinin tam təmin olunmadığını göstərir.

4. Aqrar emal sənayesinin inkişafının təsir imkanları

4.1. Ərzaq təminatına təsiri

Azərbaycanın aqrar emal sənayesi daxili bazarın ərzaqla təminatında və ərzaq təhlükəsizliyinin möhkəmləndirilməsində mühüm rol oynayır. 2020 - 2024-cü illər üzrə statistik göstəricilər göstərir ki, un, təzə çörək və süd məhsulları üzrə özünütəminatmə səviyyəsi yüksəkdir (90–100%), lakin düyü, yarmalar, bitki yağları, kakao şokolad, kərə yağı və bəzi qənnadı məhsulları üzrə idxaldan asılılıq hələ də qalmaqdadır. Bu, xüsusilə qlobal bazarlarda qiymət dalğalanmaları və tədarük kəsintiləri zamanı daxili bazarın dayanıqlılıqna təsir göstərir.

Aqrar emal sənayesinin inkişafı daxili istehsalın artırılmasına və idxaldan asılılığın azaldılmasına imkan yaradır. Lakin xammalın keyfiyyətli təminatı, istehsal proseslərinin səmərəliliyi və müasir texnologiyaların tətbiqi sahədə hələ tam təmin olunmayıb. Kiçik və orta müəssisələrin maliyyə və texnoloji resurslarının məhdudluğu isə ərzaq təminatının davamlılıqna mane olur.

Beynəlxalq təcrübələr göstərir ki, təchizat zəncirinin optimallaşdırılması, rəqəmsal texnologiyaların tətbiqi və istehsalın səmərəliliyinin artırılması daxili bazarın gücləndirilməsi və ərzaq təhlükəsizliyinin təmin edilməsi üçün strateji əhəmiyyət kəsb edir. Azərbaycanda aqrar emal sənayesində aparılan islahatlar isə bu potensialı reallaşdırmaq və sektorun dayanıqlı inkişafını təmin etmək üçün mühüm imkanlar yaradır.

4.2. Kənd təsərrüfatına təsiri

Aqrar emal sənayesinin inkişafı kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalını və satış imkanlarını əhəmiyyətli dərəcədə genişləndirir. Müasir emal müəssisələri fermerlərin istehsal etdiyi məhsulları vaxtında və keyfiyyətli şəkildə satın alaraq həm daxili, həm də xarici bazarlara çıxış imkanı yaradır. Beynəlxalq təcrübə göstərir ki, ABŞ və Hollandiya kimi inkişaf etmiş aqrar iqtisadiyyata malik ölkələrdə emal müəssisələrinin fermerlərlə birbaşa müqavilə modeli geniş tətbiq olunur. Bu model məhsulun bazara çıxışını sürətləndirir, məhsul itkilərini azaldır və fermerlər üçün gəlirlərin sabitliyini təmin edir [9; 16]

Azərbaycan təcrübəsi göstərir ki, son illərdə kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalında müşahidə olunan artım emal sənayesinin təsirini daha aydın nümayiş etdirir. Belə ki, 2020–2024-cü illər ərzində kənd təsərrüfatının ümumi məhsulu 8428,9 milyon manatdan 12995,2 milyon manata yüksəlmiş, yəni 54%-lik artım qeydə alınmışdır. Həmin dövrdə bitkiçilik məhsullarının dəyəri 4028,4 milyon manatdan 6162,3 milyon manata, heyvandarlıq məhsullarının dəyəri isə 4400,5 milyon manatdan 6832,9 milyon manata qədər artmışdır [3].

Bu dinamika göstərir ki, emal sənayesində yaradılan tələbat kənd təsərrüfatı istehsalçıları daha keyfiyyətli və davamlı xammal istehsalına təşviq edir. Fermerlərin məhsullarının emal müəssisələrinə yönləndirilməsi onların gəlirlərinin sabitliyini təmin etməklə yanaşı, ərzaq təhlükəsizliyinə və ixrac potensialının artımına da müsbət təsir göstərir. Bununla belə, xammalın keyfiyyət standartlarına uyğun olmaması və mövsümi istehsal dalğalanmaları müəssisələrin istehsal gücündən tam istifadə etməsinə hələ də mane olur.

Beləliklə, aqrar emal sənayesi ilə kənd təsərrüfatı arasında qarşılıqlı əlaqənin dərinləşdirilməsi kənd təsərrüfatında istehsalın sabitliyini, əlavə dəyər səviyyəsini və ixrac yönümlü məhsul istehsalını artırmaq baxımından strateji əhəmiyyət kəsb edir.

4.3. Fermer gəlirlərinə və məşğulluğa təsir

Aqrar emal sənayesinin kənd təsərrüfatına təsiri yalnız satış imkanları ilə məhdudlaşmır; bu təsir həmçinin fermer gəlirlərinə və məşğulluğa birbaşa şəkildə əks olunur. *E.Ə. Quliyev qeyd edir ki, "kökəltmə sahəsinin inkişafının təmin edilməsində rəqabətqabiliyyətli yemçilik sənayesinin və ət emalı sənayesinin inkişaf etdirilməsi mütləqdir. Çünki bu sahələrin inkişaf etməsi həm kənd yerlərinin inkişafında, həm də əhəlinin işlə təmin olunmasında, xüsusən də heyvandarlığın gəlirli bir sahəyə çevrilməsində mühüm əhəmiyyət kəsb edir"* [15, s. 85]. Bu yanaşma göstərir ki, emal sənayesinin inkişafı yalnız istehsal zəncirinin son mərhələsi deyil, həm də fermerlərin gəlirlərinin artırılması və məşğulluğun genişlənməsi baxımından strateji əhəmiyyət daşıyır.

Müasir emal müəssisələri kənd təsərrüfatı məhsullarının alışı və işlənməsi prosesində əlavə dəyər yaradır, bu isə fermerlərin gəlirlərinin yüksəlməsinə şərait yaradır. Məsələn, Polşa və Almaniya təcrübəsi göstərir ki, aqrar emal müəssisələri ilə fermerlər arasında qurulan integrasiya modeli kiçik fermer təsərrüfatlarının sabit gəlir əldə etməsinə və mövsümi işsizliyin azaldılmasına imkan verir [8; 19].

Azərbaycanda isə bəzi regionlarda meyvə və tərəvəz emalı sahəsində tətbiq olunan bu model fermerlərin gəlirlərinin sabitləşməsinə və yeni iş yerlərinin yaranmasına müsbət təsir göstərmişdir.

Bununla yanaşı, müəyyən məhdudiyyətlər də qalmaqdadır. Belə ki, kiçik və orta fermer təsərrüfatlarının bir hissəsi texnoloji və maliyyə resurslarının çatışmazlığı səbəbindən emal müəssisələri ilə uzunmüddətli əməkdaşlıq qurmaqda çətinlik çəkir. Bu amil məhsulların bazara çıxışını ləngidir və yerli iqtisadi potensialın tam istifadəsinə mane olur.

4.5. İdxal-ixrac təsiri

Aqrar emal sənayesinin inkişafı ölkənin iqtisadi təhlükəsizliyinin təmin olunmasında və idxaldan asılılığın azaldılmasında strateji əhəmiyyət kəsb edir. Statistik məlumatlar göstərir ki, 2020 - 2024-cü illər ərzində emal sənayesində məhsul istehsalı əksər istiqamətlər üzrə artım dinamikası nümayiş etdirmişdir. Məsələn, kolbasa məmulatlarının istehsalı 25,8 min tondan 32,0 min tona, ayran istehsalı 6,5 min tondan 15,3 min tona, dondurma istehsalı isə 2,2 min tondan 6,1 min tona yüksəlmişdir. Bu artım daxili xammalın daha geniş emal dövriyyəsinə cəlb olunması və istehsal güclərinin səmərəli istifadəsi ilə bağlıdır.

Eyni zamanda, süd və ət məhsullarının emalı sahəsində müşahidə olunan artım meyli daxili bazarda yerli məhsulların payının artmasına, beləliklə də idxal asılılığının azalmasına şərait yaratmışdır. Məsələn, qatılaşıdırılmış süd istehsalı 2021-ci ildəki kəskin azalmanın (2,0 min ton) ardınca 2024-cü ildə 9,2 min tona çatmış, kərə yağı istehsalı isə 25,8 min tondan 29,0 min tona yüksəlmişdir [8]. Bu, emal müəssisələrinin texnoloji modernləşməsi və xammal təminatının yaxşılaşması ilə izah olunur.

İ.H. İbrahimovun fikrincə, *bazar münasibətləri şəraitində emal sənayesinin səmərəli inkişafının mühüm şərti kənd təsərrüfatı məhsullarının emalı ilə istehsal gücləri arasında proporsionallığın təmin edilməsidir* [13, s 407]. Tədqiqat nəticələri göstərir ki, bəzi istiqamətlərdə bu proporsionallıq tam qorunmur: xüsusən süd və meyvə-tərəvəz emalı sahəsində xammal itkisinə, keyfiyyət fərqlərinə və tullantı səviyyəsinin yüksəkliyinə rast gəlinir.

Bununla yanaşı, beynəlxalq təcrübə (xüsusilə Avstraliya və Braziliya nümunəsində) göstərir ki, kənd təsərrüfatı məhsullarının dərin emalı daxili bazarda idxal payını əhəmiyyətli dərəcədə azaldır və ölkələrin ərzaq təhlükəsizliyini gücləndirir. Azərbaycanda da meyvə-tərəvəz, süd və ət məhsullarının emalının artırılması bu istiqamətdə mühüm addım olsa da, bəzi məhsul növləri üzrə idxalın payı hələ də yüksəkdir. Bu, xüsusilə texnoloji infrastrukturun, soyuq zəncir sisteminin və logistik təminatın inkişaf etdirilməsinin zəruriliyini ortaya qoyur.

Beləliklə, aqrar emal sənayesinin davamlı inkişafı yalnız istehsalın miqyasının deyil, həm də keyfiyyət parametrlərinin yüksəldilməsi, emal texnologiyalarının innovativ əsasda yenilənməsi və xammal bazasının diversifikasiyası ilə sıx bağlıdır. Bu istiqamətdə kompleks tədbirlərin həyata keçirilməsi idxaldan asılılığın azaldılması və ixrac potensialının artırılması baxımından həlledici əhəmiyyətə malikdir.

Emal olunmuş məhsulların ixrac potensialı

Aqrar emal sənayesinin inkişafı emal olunmuş məhsulların ixrac potensialını artırır. Müasir texnologiyaların tətbiqi və keyfiyyət standartlarının yüksəldilməsi məhsulun beynəlxalq bazarlara çıxışını təmin edir. Beynəlxalq təcrübədə Polşa və Türkiyə kimi ölkələrdə meyvə və tərəvəz məhsullarının yüksək səviyyədə emalı onların Avropa və Asiya bazarlarına çıxışını asanlaşdırmışdır. Azərbaycanda da müəyyən meyvə-tərəvəz və süd məhsullarının ixrac potensialı artmaqdadır; məsələn, Azərbaycan istehsalı olan qatıq və pendir məhsulları regional bazarlara ixrac olunur. Lakin problematik məqamlar mövcuddur: kiçik və orta müəssisələrdə istehsalın həcm və keyfiyyət baxımından beynəlxalq standartlara uyğunlaşdırılması hələ tam təmin olunmayıb, bu da ixrac potensialının tam reallaşmasının qarşısını alır.

5. Nəticə və təkliflər**5.1. Əsas nəticələrin ümumiləşdirilməsi**

Aqrar emal sənayesi Azərbaycan iqtisadiyyatında və kənd təsərrüfatının strukturunda strateji əhəmiyyət kəsb edir. Sektorun modernləşdirilməsi və emal müəssisələrinin fəaliyyətinin gücləndirilməsi daxili bazarın ərzaq məhsulları ilə təminatını stabilləşdirir, idxaldan asılılığı azaldır və ixrac potensialını artırır. Məsələn, 2025-ci ilin yanvar-iyul aylarında Azərbaycan 490,6 min ton meyvə və tərəvəz ixrac edərək 506,4 milyon ABŞ dolları gəlir əldə etmiş, bu isə əvvəlki ilin eyni dövrü ilə müqayisədə 33%-lik artımı göstərmişdir [5]. Bu göstəricilər daxili istehsalın artırılmasının və emal müəssisələrinin fəaliyyəti ilə fermerlər üçün sabit bazar imkanlarının təmin edilməsinin əhəmiyyətini təsdiqləyir.

Aqrar emal sənayesinin inkişafı həmçinin məşğulluq və fermer gəlirlərinə birbaşa təsir göstərir. Müasir emal müəssisələri məhsulları vaxtında və keyfiyyətli şəkildə alaraq fermerlərə sabit gəlir imkanı yaradır. Beynəlxalq təcrübəyə əsasən, Polşa və Almaniyada tətbiq olunan integrasiya modeli kiçik təsərrüfatların mövsümi işsizliyinin qarşısını alır və gəlirlərini stabilləşdirir. Azərbaycanda da bəzi regionlarda meyvə və tərəvəz emal müəssisələrinin fəaliyyətinin güclənməsi nəticəsində əlavə iş yerləri yaradılmış və fermer gəlirləri stabil olmuşdur.

Lakin sektor bir sıra problemlərlə üzləşir. Kiçik və orta müəssisələrin texnoloji geriliyi, xammalın keyfiyyət standartlarına uyğun təminatının məhdudluğu və istehsalın beynəlxalq standartlara çatdırılması məsələləri hələ tam həllini tapmayıb. Bu problemlər daxili bazarın stabilliyini təhlükəyə atır və ixrac potensialının genişlənməsinə mane olur, nəticədə texnoloji, maliyyə və təşkilati islahatların zəruriliyini göstərir.

5.2. Problemlərin həlli istiqamətləri üzrə tövsiyələr

1. **Texnoloji modernizasiya:** Kiçik və orta müəssisələr üçün modern avadanlıqların tətbiqi, dron və peyk texnologiyalarının istifadəsi məhsuldarlığın artırılmasına və məhsul itkisini azaltmağa imkan verir. Rəqəmsal idarəetmə sistemlərinin tətbiqi və texnologiya transferi tövsiyə olunur. ABŞ və Hollandiya təcrübəsi bu yanaşmanın effektivliyini təsdiqləyir.

2. **İxrac imkanlarının genişləndirilməsi:** Məhsulun keyfiyyət standartları yüksəldilməli və sertifikatlaşdırma sistemləri inkişaf etdirilməlidir. Polşa və Türkiyə təcrübəsi kimi ixrac yönümlü integrasiya modellərinin tətbiqi məhsulun beynəlxalq bazarlarda rəqabətqabiliyyətini artırır.

3. **Maliyyə və investisiya dəstəyi:** Dövlət subsidiyaları və vergi güzəştləri məqsədyönlü, şəffaf və əlçatan olmalıdır. Almaniya və Polşada olduğu kimi maliyyə dəstəyi texnoloji modernizasiya və ixrac potensialının artırılmasını stimullaşdırır.

4. **İnsan resurslarının inkişafı:** İxtisaslı kadr çatışmazlığının aradan qaldırılması üçün təhsil müəssisələri ilə əməkdaşlıq gücləndirilməli, texniki təlim və sertifikatlaşdırma proqramları genişləndirilməlidir. Hollandiya və Almaniya təcrübəsi göstərir ki, bu yanaşma həm fermer, həm də müəssisələr üçün davamlı peşəkar inkişaf təmin edir.

Ümumilikdə, texnoloji modernizasiya, ixrac potensialının artırılması, maliyyə dəstəyi və insan resurslarının inkişafı istiqamətlərində integrasiya olunmuş tədbirlər Azərbaycan aqrar emal sənayesinin dayanıqlı və rəqabətqabiliyyətli olmasına, daxili bazarın sabitliyinə və ərzaq təhlükəsizliyinin təmin olunmasına mühüm töhfə verə bilər.

İstifadə olunmuş ədəbiyyat / References

1. Abbasov, A. Qloballaşma şəraitində ölkənin aqrar-ərzaq təhlükəsizliyinin təmin edilməsi mexanizminin təkmilləşdirilməsi. Aqrar islahatların ilkin nəticələri və perspektivlər (respublika elmi-praktik konfransının materialları), Bakı, 2003. – 225 s.
2. Azərbaycan ETKTİ və Tİ-nin elmi əsərləri, 2012-2016-cı illər, Bakı. s.136
3. Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsi. "Azərbaycanın kənd təsərrüfatı" statistik elmi nəşri. Bakı: Dövlət Statistika Komitəsi, 2024. https://www.stat.gov.az/menu/6/statistical_yearbooks/source/agriculture_2025.pdf
4. Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsi. "Sənaye məhsullarının istehsalı haqqında məlumat." Bakı: Dövlət Statistika Komitəsi, 2025. https://www.stat.gov.az/menu/6/statistical_yearbooks/source/agricultural_e-p-o_2025.pdf
5. Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsi. "Xarici ticarət dövriyyəsi haqqında məlumat." Bakı: Dövlət Statistika Komitəsi, 2025. https://www.stat.gov.az/menu/6/statistical_yearbooks/source/agricultural_e-p-o_2025.pdf
6. Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsi. "Sərmayə qoyuluşu haqqında məlumat." Bakı: Dövlət Statistika Komitəsi, 2025. https://www.stat.gov.az/menu/6/statistical_yearbooks/source/agricultural_e-p-o_2025.pdf
7. Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsi. "İstehlak qiymətləri indeksi haqqında məlumat." Bakı: Dövlət Statistika Komitəsi, 2025. https://www.stat.gov.az/menu/6/statistical_yearbooks/source/agricultural_e-p-o_2025.pdf
8. Barma, T., et al. (2023). *Trends and determinants of post-integration agricultural transformation in Poland and Bulgaria*. Journal of Central European Agriculture, 24(2), 552-569. <https://jcea.agr.hr/en/issues/article/3656>
9. Bijman, Jos (2018). *Exploring the Sustainability of the Cooperative Model in Dairy: The Case of the Netherlands*. Sustainability, 10(7), 2498. Tam məqalə açıq çıxır: <https://www.mdpi.com/2071-1050/10/7/2498> MDPI
10. Əliyev R. Azərbaycan aqrar emal sənayesində innovasiya və texnoloji inkişaf. Bakı, - 2021. 142 s.
11. FAO (Food and Agriculture Organization of the United Nations) – FAOSTAT, Agrifood Processing Data 2020-2025, <https://www.fao.org/faostat/en/#home>
12. Həsənov M. Kənd təsərrüfatı məhsullarının ixrac potensialı və beynəlxalq təcrübə. Bakı, - 2022. 98 s.
13. İbrahimov, İ.H. *Aqrar sahənin iqtisadiyyatı*, / İ.H. İbrahimov, *Monoqarfiya*. Bakı – 2016. 655 s.
14. Quliyev E.A. 2015. Aqrar iqtisadiyyat, / E.A. Quliyev, Dərslik, Bakı, "Kooperasiya" nəşriyyatı, - 2015. 320 s.
15. Quliyev E.Ə. Azərbaycanda mal əti istehsalının artırılması üçün ixtisaslaşmış təsərrüfatların inkişaf problemləri, / E.Ə. Quliyev, AUDİT 2024, 1 (43), səh. 74-87, <https://audit-journal.az/files/articles/254.pdf>
16. Martinez, Steve W. (2007). *The U.S. Food Marketing System: Recent Developments, 1997-2006*. Economic Research Report No. 42, USDA. Tam PDF-versiyası mövcuddur: <https://ageconsearch.umn.edu/record/55962> AgEcon Search
17. Məmmədov T. Aqrar istehsal və emal zəncirində səmərəliliyin artırılması problemləri. Bakı, - 2023. 111 s.
18. "Sənaye məhəllələrinin yaradılması və fəaliyyətinin təşkili haqqında" Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 8 oktyabr 2014-cü il tarixli Fərmanı, <https://e-qanun.az/framework/28394>
19. Thünen Institute (2024). *Farm income – a perennially hot topic*. <https://www.thuenen.de/en/thuenen-topics/income-and-employment/farm-income-a-perennially-hot-topic-1>

Проблемы развития аграрной перерабатывающей промышленности

Али Годжаев

Докторант Бакинского инженерного университета

Email: aqocayev1@beu.edu.az

Резюме: В статье исследуются основные проблемы, препятствующие развитию аграрной перерабатывающей промышленности, анализируются их экономические и институциональные причины и предлагаются пути решения. В результате анализа обоснована необходимость внедрения инновационных технологий и совершенствования механизмов управления для обеспечения устойчивого развития отрасли. Результаты показывают, что развитие аграрной перерабатывающей промышленности играет решающую роль в обеспечении экономической устойчивости, укреплении продовольственной безопасности и повышении занятости в регионах.

Цель исследования: Целью исследования является выявление существующих тенденций и проблем развития аграрной перерабатывающей промышленности, а также анализ их экономических и институциональных причин. Цель также заключается в создании научной основы для разработки эффективных механизмов управления, направленных на повышение конкурентоспособности и устойчивое развитие отрасли. Полученные результаты направлены на внесение вклада в модернизацию сектора посредством выработки практических предложений.

Методология исследования: Исследование построено на системном подходе и включает комплексный анализ экономических, правовых и институциональных факторов, влияющих на развитие аграрной перерабатывающей промышленности. В работе использовались методы сравнительного анализа, обработки статистических данных, а также изучение отечественного и зарубежного опыта. Посредством эмпирических наблюдений и аналитических обобщений дана оценка текущего состояния отрасли и сформулированы научно обоснованные выводы по направлениям развития.

Практическая значимость исследования: Полученные результаты могут быть использованы при разработке стратегий развития аграрной перерабатывающей промышленности и повышении эффективности государственных программ. Предложенные решения обеспечивают эффективное использование ресурсов, сокращение потерь продукции и повышение конкурентоспособности отрасли. Результаты также могут служить практическими рекомендациями для предпринимателей и соответствующих организаций.

Результаты исследования: Основными препятствиями развития аграрной перерабатывающей промышленности являются технологическая отсталость, недостатки инфраструктуры и неэффективность механизмов управления. Анализ показывает, что внедрение инновационных технологий, усиление механизмов государственной поддержки и оптимизация логистической системы могут существенно повысить конкурентоспособность отрасли. Результаты также подтверждают необходимость комплексных реформ для обеспечения устойчивого развития сектора.

Оригинальность и научная новизна исследования: Оригинальность исследования заключается в системном анализе проблем развития аграрной перерабатывающей промышленности и их оценке с экономической и институциональной точек зрения. Научная новизна заключается в предложении новых подходов к инновационному управлению и модернизации сектора на основе статистического и сравнительного анализа текущего состояния. Такой подход формирует научно обоснованную концептуальную основу устойчивого развития аграрной перерабатывающей промышленности.

Ключевые слова: аграрная переработка, промышленность, развитие, инновации, инфраструктура, конкуренция, управление, логистика.